

Migrantenerfgoed in Nederland en Frankrijk

Sinds enkele decennia neemt de belangstelling voor migratiegeschiedenis en het erfgoed van de diverse migrantengemeenschappen wereldwijd toe. Ook in Europa zijn tientallen initiatieven ontstaan die gegevens over migratie verzamelen, de verhalen van migranten registreren, hun erfgoed in kaart brengen en dat in allerlei publieksmomenten valoriseren. Al in een vroeg stadium vond Amsab-ISG het aangewezen om contacten te leggen met buitenlandse instellingen die werken rond migratie met het oog op samenwerking en als bron van inspiratie. Twee instellingen uit buurlanden stellen zich hier voor: het Centrum voor de Geschiedenis van Migranten uit Nederland en Génériques uit Frankrijk.

Op zoek naar sporen van migranten

Door te laten zien hoe mensen zichzelf op de plaat vastleggen, wordt het mogelijk het gewone leven te betrappen.¹

Mila Ernst, Centrum voor de Geschiedenis van Migranten, Leiden

Hanneke Verbeek, Centrum voor de Geschiedenis van Migranten, Leiden

Op een foto uit 1961 staan de drie zusjes Łyskawa uit Brabant met hun Poolse neefjes en nichtjes op een ladder bij een hooiberg. De foto is genomen op de familieboerderij in Polen, tijdens hun eerste reis 'terug'. Hun vader had in 1944 als soldaat samen met de Eerste Poolse Pantserdivisie Breda bevrijd en was daar verliefd geworden op een lokale schone. Tijdens de zomer van de foto zag hij zijn familie en vaderland na 22 jaar eindelijk terug. Zijn vrouw en dochters ontmoetten voor de eerste keer hun Poolse familieleden. De foto verbeeldt op het eerste gezicht enkel een landelijk tafereel, maar vertelt bij nader inzien het verhaal van vele Poolse migranten in den vreemde.²

◀ Foto van de zusjes Ludka, Marysia en Lieke Łyskawa (bovenste drie) op de familieboerderij van Franciszek Łyskawa in Polen in 1961. (Historisch Beeldarchief Migranten, International Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam)

Historisch Beeldarchief Migranten

De multiculturele samenleving heeft er baat bij over het verleden te bezinnen. Daarbij vormt de ontsluiting van historisch erfgoed (foto's, voorwerpen, documenten, verhalen) een onmiskenbaar onderdeel. Het historisch beeldmateriaal over migranten in de bestaande archieven is vaak het werk van (foto)journalisten, die vooral oog hadden voor misstanden en bijzondere gebeurtenissen. De slechte omstandigheden in een pension voor gastarbeiders of werknemers die staaften. Het dagelijks leven of de deelname aan het arbeidsproces kwamen zelden in beeld. Om die reden begon Annemarie Cottaar van het interuniversitaire Centrum voor de Geschiedenis van Migranten (CGM) jaren geleden een collectie beeldmateriaal uit privéverzamelingen aan te leggen. Door te laten zien hoe nieuwkomers zichzelf vastleggen, met name op foto's, krijgt het beeld over hen meer kleur en nuance, en dus dimensie.

Het Historisch Beeldarchief Migranten (HBM) heeft tot doel foto's en documenten te verzamelen die samen de Nederlandse immigratiegeschiedenis van de 20e eeuw visualiseren.³ Wat de verdeling over de nieuwkomers betreft, werd aanvankelijk gekozen voor de vier grootste groepen: immigranten uit het voormalig Nederlands-Indië, Turkije, Marokko en Suriname, en een aantal kleinere groepen, onder wie de arbeidsmigranten uit Italië, Spanje en het voormalige Joegoslavië. Met de jaren is het aantal groepen aanzienlijk toegenomen. De aandacht gaat uit naar de eerste generatie migranten en er komen verschillende thema's aan bod, zoals wonen en werken, onderwijs, vrije tijd, politieke en godsdienstige richtingen.

Culturele spoorzoekers

De cursussen *Culturele spoorzoekers*, georganiseerd in samenwerking met Nederlandse migrantenorganisaties, vormden een belangrijk onderdeel van de activiteiten van het HBM. Ze waren primair bedoeld om foto's te verzamelen, maar bleken ook een bijzonder platform voor gesprekken van de tweede generatie migranten over – en met – de generatie vóór hen. Vanaf 2004 organiseerde het CGM de cursussen in Amsterdam, de eerste in samenwerking met de Stichting Lize (Landelijk Inspraakorgaan Zuid-Europeanen). Er werd een groep jongeren met een Italiaanse, Spaanse of (voormalig) Joegoslavische achtergrond, bereid gevonden om op zoek te gaan naar hun eigen geschiedenis. De cursus bestond uit vier onderdelen. Eerst maakten de deelnemers kennis met de migratiegeschiedenis van Nederland. Daarna leerden ze hoe geschiedenis verteld kan worden aan de hand van fotografie. Vervolgens deden ze meer specifieke kennis op over de geschiedenis van het land van herkomst. Als laatste onderdeel maakten ze een plan en gingen ze daadwerkelijk foto's verzamelen, die collectief besproken werden. Er werd van uitgegaan dat de jongeren goed geïnformeerd waren over de migratiegeschiedenis van hun familie, maar gedurende het traject bleek dat niet bij iedereen het geval te zijn. Binnen de groep leidde dat tot interessante gesprekken.

De eerste spoorzoekerscursus bleek al meteen zeer arbeidsintensief, maar legde ook meteen de kracht van de aanpak bloot: gemotiveerde jongeren die beeldmate-

riaal verzamelen via persoonlijke netwerken. De vroegste foto's van Zuid-Europese migranten waren die van Slovenen die zich ver vóór de Tweede Wereldoorlog in Limburg vestigden, waar ze in de mijnen werkten. Na de oorlog kwamen de Italianen en Spanjaarden, de eerste gastarbeiders uit landen waar de Nederlandse overheid een wervingsakkoord mee sloot. In de jaren 1970 volgden arbeiders uit het voormalig Joegoslavië; niet alleen mannen, ook grote groepen vrouwen vonden hun weg naar Nederland. De tweede spoorzoekerscursus was gericht op Marokkaanse sporen en vond plaats in samenwerking met het Samenwerkingsverband van Marokkanen in Nederland. Een paar jaar later volgde er een cursus met Chinese jongeren, met medewerking van het Inspraakorgaan Chinezen. Het verzamelde beeldmateriaal leidde niet alleen tot collectievorming voor het Historisch Beeldarchief Migranten, maar ook tot populairwetenschappelijke publicaties en documentaires.⁴

De Nederlandse samenleving in beeld

Samen met Jan Lucassen, wetenschappelijk begeleider bij het CGM, leidde Annemarie Cottaar in totaal zo'n vijftig jongeren uit de achterban van de migrantenorganisaties op tot betrokken verzamelaars van foto's en documenten. Zij benaderden familie en bekenden, soms ook onbekenden, en raakten met hen in gesprek over onderwerpen waarover ze meestal nooit eerder hadden gesproken. Die onbekende geschiedenis van (generatiegenoten van) hun ouders achterhalen, schonk veel voldoening. De spoorzoekers ontwikkelden ook een verantwoordelijkheidsbesef om hun (familie) geschiedenis vast te leggen met het oog op latere generaties. Het lot van menig document of foto is immers dat het op de vuilnishoop eindigt van zodra de eigenaar overlijdt. Daarmee dreigt materiaal verloren te gaan dat nodig is om toegang te krijgen tot een gemeenschappelijk verleden. Er valt zelfs geen volwaardige nationale geschiedenis te schrijven als de rol en functie van nieuwkomers daarin geen plaats krijgt. Ook voor nieuwkomers zelf en hun nakomelingen is het van essentieel belang, omdat zij alleen op die manier hun aandeel in de Nederlandse samenleving in beeld zien komen en daardoor in contact raken met hun (familie)verleden en cultureel-historisch erfgoed.

Het contact dat tussen de generaties ontstond, bleek een sterk aspect van de opzet van het project. Zoals spoorzoekster Nadia Bouras het verwoordde: 'Wij voelen ons verantwoordelijk het verhaal van onze ouders op te tekenen, opdat zij niet worden vergeten. Maar misschien is het nog wel belangrijker dat wij onze ouders laten beseffen dat hun verhaal ertoe doet. Dat ze onderdeel uitmaken van de samenleving waarin wij leven en dat ze met hun verhaal zichzelf presenteren.'⁵ Dat deelname aan het project ook de beeldvorming van jongeren over de generatie vóór hen kan veranderen, blijkt onder meer uit de reactie van spoorzoekster Fatiha Laouikili: 'Het project heeft niet alleen mij persoonlijk veranderd, maar ook mijn beeld van

Chinees gezin in Volendam. (Historisch Beeldarchief Migranten, International Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam) ▶

de eerste generatie Marokkaanse mannen. De Marokkaanse mannen in Nederland waren voor mij nooit meer dan schimmen op straat. Ze brachten hun tijd door in de moskee of in Marokkaanse theehuisjes. Toen ik als culturele spoorzoeker voor het eerst met hen in dialoog ging, zag ik wie ze werkelijk waren.’⁶

Sommige deelnemers raakten zo enthousiast dat ze hun onderzoek voortzetten. Bij Milena Mulders groeide haar zoektocht uit tot een even persoonlijk als wetenschappelijk verantwoord boek over de Slovenen in Nederland (2009). In *Met de buik het brood achterna* legde zij niet alleen haar eigen familiegeschiedenis vast, maar ook die van de hele Sloveense gemeenschap in Nederland.⁷ Bij spoorzoekster Graziella Vitale mondde haar deelname uit in *Quattro Donne Italiane*, een documentaire over Italiaanse vrouwen in Nederland, die ze samen met cameraman Gaetano Guimento maakte.

Unieke beeldcollectie

Inmiddels is het Historisch Beeldarchief Migranten al vijf jaar online doorzoekbaar.⁸ De collectie telt zo’n 5000 foto’s, van 40 verschillende migrantengroepen. De oudste foto dateert van rond 1900, de nieuwste van 2010. Ze brengen het dagelijks leven in beeld van de vier grootste migrantengroepen in Nederland (Indische Nederlanders, Surinamers, Turken en Marokkanen), maar ook van Italiaanse terrazzowerkers, Chinese restauranthouders, Sloveense mijnwerkers, Griekse ondernemers ... De database is doorzoekbaar op trefwoorden, bevolkingsgroep, naam, jaar en plaats. De collectie weerspiegelt niet alleen de geschiedenis van migranten, maar ook die van Nederlandse steden en wijken. Veel aspecten van de algemene Nederlandse geschiedenis komen uitgebreid aan bod. Het gevolg van die opzet is gelaagde herkenning door meerdere bevolkingsgroepen. Zoals een docent geschiedenis tijdens een presentatie van het HBM opmerkte: ‘Deze foto’s wijken nauwelijks af van de afbeeldingen in mijn eigen album.’ Ze zei dat met enige spijt in haar stem, waarschijnlijk omdat ze meer exotische beelden had verwacht. Maar juist uit zo’n reactie blijkt dat het HBM een belangrijk tegenwicht vormt bij de vaak overspannen beelden die er over het leven van migranten in Nederland (en België) circuleren.

Privéfoto’s en documenten publiceren in boeken en op de website van het HBM geeft het CGM de gelegenheid de migratiegeschiedenis toegankelijk te maken voor een breder publiek dan doorgaans gebeurt met wetenschappelijke publicaties. De ervaring leert bovendien dat geen enkel historisch document zozeer tot de verbeelding spreekt als juist de particuliere foto. Zie bijvoorbeeld de foto’s van Marokkaanse mannen die in de jaren 1960 en 1970 naar Nederland kwamen. Ze droegen broeken met wijde pijpen en lange, krullende haren naar de mode van die tijd. Zulke beelden staan haaks op de huidige voorstellingen over Marokkaanse mannen in djellaba op weg naar de moskee. In hun leven zien we de gelaagdheid van de naoorlogse geschiedenis weerspiegeld, wat nuances toevoegt aan het gestolde beeld van de ‘zielige en uitgerangeerde gastarbeiders’.

Binnen het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis staat de website

Sloveens gezin op de scooter. (Historisch Beeldarchief Migranten, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam)

van het beeldarchief met tienduizenden bezoekers per maand onveranderd in de top 5. De bezoekers komen niet alleen uit Nederland, maar ook uit andere delen van de wereld. De diversiteit is enorm. Niet alleen (nakomelingen van) migranten, maar ook Nederlanders die geïnteresseerd zijn in hun stad, buurt of straat bezoeken de website. Verder trekt het HBM veel mensen die niet zozeer op zoek zijn naar de geschiedenis van migranten, maar bijvoorbeeld fan zijn van Bollywoodfilms en online op zoek gaan naar informatie over hun favoriete actrice Madhumati. Hetzelfde geldt voor schakers, voor spelers van backgammon (tavla) of voor surfers die meer willen weten over de geschiedenis van de bedrijven waar ze gewerkt hebben. Door al die verschillende doelgroepen zijn talloze foto’s van het HBM – gevraagd en ongevraagd – in de loop van de jaren op de websites van diverse instellingen en organisaties terechtgekomen.

Poolse sporen in Nederland

In 2012 zal het HBM worden aangevuld met foto’s en documenten van Poolse migranten, die zijn verzameld in het kader van een cursus Poolse spoorzoekers op de

Abdelwahid Bennour (°Meknes, 1947) stapte in 1970 met een groep van 56 Marokkaanse gastarbeiders op het vliegtuig richting Schiphol, om bij De Gruyter in Den Bosch te gaan werken. Na een jaar besloot hij in Nederland te blijven. Hij betaalde 500 gulden borg en vertrok naar Weert. Na enkele korte dienstverbanden vond hij werk bij Philips, het bedrijf waar hij tot zijn vervroegd pensioen in 2003 bleef werken – eerst in Weert, later in Maarheze. Op deze foto zit hij in de trein van Weert naar Schiphol (1973). Hij vloog die dag via Malaga, op vakantie naar zijn geboortestad Meknes. (Historisch Beeldarchief Migranten, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam)

Campus Den Haag van de Universiteit Leiden, onder leiding van Hanneke Verbeek en Wim Willems. Aanleiding voor het project was onder meer de negatieve berichtgeving in de media over hedendaagse Poolse arbeidsmigranten. Om hun geschiedenis letterlijk een gezicht te geven, besloot het CGM een nieuwe cursus te organiseren. Volgens het bekende recept zijn in vier bijeenkomsten deelnemers klaargestoomd voor hun zoektocht naar Poolse sporen in Nederland. Ditmaal werd er voor de werving niet samengewerkt met een officieel inspraakorgaan, omdat dat voor de Polen niet bestaat in Nederland. Zo is er direct met hogescholen en universiteiten contact gezocht en met reguliere Poolse organisaties en instellingen, zoals de Poolse ambassade, het Poolse Huis en het platform Polonia.nl. Dat leverde uiteindelijk een groep van vijftien spoorzoekers op met zeer diverse achtergronden en interesses. Zo waren er twee Poolse fotografen, een Nederlandse studente Poolse taal- en cultuurstudies, maar ook een deelnemster met Poolse ouders die het project aangreep om haar familiegeschiedenis vast te leggen. Hun uiteenlopende achtergronden kwamen tot uiting in de diversiteit van het verzamelde fotomateriaal. In een jaar tijd bracht de groep uniek foto- en archiefmateriaal uit verschillende Poolse migratiestromen naar Nederland bijeen, materiaal dat tot dan toe in erfgoedinstellingen ontbrak.

De geschiedenis van Polen in Nederland gaat tot grofweg honderd jaar terug. Zo waren er Poolse Joden in het begin van de 20e eeuw; mijnwerkers die vanuit Polen vaak via het Ruhrgebied in de Limburgse mijnen kwamen werken; soldaten van

de Eerste Poolse Pantserdivisie die meehielpen met de bevrijding van Breda; vanaf de jaren 1980 Poolse bruiden en – de meest omvangrijke groep – de hedendaagse arbeids- en kennismigranten die sinds de toetreding van Polen tot de Europese Unie in 2004 westwaarts bewegen. Mede dankzij het door spoorzoekers verzamelde beeldmateriaal zijn talloze facetten van de recente Pools-Nederlandse geschiedenis ontsloten.

De helft van de deelnemers had een Poolse achtergrond, de andere helft voelde affiniteit met Polen door studie of relatie. Wat opviel bij deze cursus was dat de deelnemers zich net als de organisatoren ergerden aan de negatieve beeldvorming over Polen in de media (en de politiek) en zich wilden inzetten om andere kanten van de groep te belichten. Een deel van hen heeft uiteindelijk ook meegewerkt aan het boek over de honderdjarige geschiedenis van Polen in Nederland, dat uit dit project voortvloeide.⁹ Het boek verschijnt op 10 november 2012 als slotakkoord van een tentoonstelling over Polen in het Museon in Den Haag. Met dit verhalende overzichtswerk maakt het CGM opnieuw een hoofdstuk uit de 20e-eeuwse migratiegeschiedenis toegankelijk voor een breed publiek.

Nieuw in de aanpak van deze op Polen gerichte cursus was het gebruik van moderne media. Allereerst kreeg het project veel aandacht via een actie op de website www.vijfeeuwenmigratie.nl die het CGM opzette, een landelijke website over migratie naar Nederland, gericht op een breed publiek.¹⁰ Maar ook de samenwerking met het Poolse platform Polonia.nl bleek essentieel in de berichtgeving over het project. Via beide websites en via Facebook en Flickr is de actie *Geef Polen een gezicht* opgezet, een oproep om mee materiaal te verzamelen over de Poolse geschiedenis in Nederland, door foto's, verhalen of documenten aan de website toe te voegen. Hoewel er via deze weg meer materiaal verzameld had kunnen worden, had het een gunstig effect op de naamsbekendheid van het project. Het leverde bovendien veel nieuwe contacten op die nuttig waren voor de spoorzoekerscursus en bij het schrijven van het publicatieboek.

De methode 'spoorzoekers' in de toekomst

Het project *Culturele spoorzoekers* kan onverminderd op belangstelling rekenen. Er zijn binnen het CGM inmiddels plannen voor een internationale uitbreiding van het HBM, waarbij ook andere organisaties de methode 'spoorzoekers' zullen inzetten om privé-materiaal te verzamelen. Een Europese verzameling maakt nieuwe vormen van samenwerking, ook op het gebied van onderzoek, en interessante vergelijkingen tussen migrantengroepen en landen mogelijk. Ook het onderwijs mag niet ontbreken. Met onder meer de lerarenopleiding Iclon in Leiden wordt gewerkt aan een educatief aanbod voor het middelbaar onderwijs, waarbij de methode van het culturele spoorzoeken goede diensten kan bewijzen om leerlingen te betrekken bij de geschiedenis van hun naaste omgeving. Met name de actieve omgang van leerlingen met persoonlijke foto's en verhalen ervaren woordvoerders uit het onderwijs als aantrekkelijk: 'Door zelf erfgoed op te sporen worden leerlingen zich bewust van

de rol van erfgoed in de samenleving', aldus Elise Storck, vakdidacticus geschiedenis aan het Iclon. Het versterkt het besef dat nationale geschiedenis niet enkel bestaat uit de grote gebeurtenissen, maar dat de verhalen van gewone mensen, dus ook van migranten, onderdeel zijn van dat grotere geheel. Juist het onderbelichte en alledaagse maakt die geschiedenis heel tastbaar, ook voor jongeren.

De kracht van de aanpak van *Culturele spoorzoekers* ligt in het persoonlijke en het alledaagse. In de woorden van Lieke Łyskawa, een van de zusjes op de ladder in Polen: 'Wij zijn er heel trots op dat onze vader op deze manier geschiedenis maakt. Dat wij als kinderen ook nog iets over onszelf konden aanleveren is alleen maar extra.'

Met dank aan Annemarie Cottaar.

- 1 Annemarie COTTAAR, *Indisch leven in Nederland*, Amsterdam: Meulenhoff, 2006, p. 9.
- 2 Foto verzameld in het kader van het project *Poolse spoorzoekers*, 2011, die ook als omslagbeeld werd gebruikt voor: Wim WILLEMS & Hanneke VERBEEK, *Honderd jaar heimwee. De geschiedenis van Polen in Nederland*, Amsterdam: Boom, 2012.
- 3 Zie: <http://www.iisg.nl/hbm>, laatst geraadpleegd op 28/06/2012.
- 4 Annemarie COTTAAR, Nadia BOURAS, Fatiha LAOUIKILI, *Marokkanen in Nederland. De pioniers vertellen*, Amsterdam: Meulenhoff, 2009; Wim WILLEMS, Annemarie COTTAAR, Kai YIN OR, *Een draak met vele gezichten. Chinatown Den Haag 1920-2010*, Den Haag: De Nieuwe Haagsche, 2010.
- 5 Zie: http://www.iisg.nl/hbm/marokkaanse_spoorzoeksters/nadia.php, laatst geraadpleegd op 28/06/2012.
- 6 Zie: http://www.iisg.nl/hbm/marokkaanse_spoorzoeksters/fatiha.php, laatst geraadpleegd op 28/06/2012.
- 7 Milena MULDER, *Met de buik het brood achterna. Mijn Sloveense geschiedenis*, Amsterdam: Aksant, 2009.
- 8 Zie: <http://www.iisg.nl/hbm>, laatst geraadpleegd op 28/06/2012.
- 9 Wim WILLEMS & Hanneke VERBEEK, *Honderd jaar heimwee. De geschiedenis van Polen in Nederland*. Amsterdam: Boom, 2012].
- 10 www.vijfeeuwenmigratie.nl is een landelijke website over de geschiedenis van migratie naar Nederland. De website is een initiatief van het CGM en tot stand gekomen met de steun van Nederlandse migrantenorganisaties, verenigd in het Landelijk Overleg Minderheden. De website biedt toegankelijke informatie over de geschiedenis van migratie en migranten naar thema, periode en land van herkomst. Daarnaast vervult de website een portaalfunctie naar bestaande collecties van erfgoedinstellingen op dat gebied, zoals ook het HBM. Bezoekers hebben de mogelijkheid eigen foto's en verhalen aan de site toe te voegen.

Génériques

Tatiana Sagatni, Génériques, Parijs

Génériques is een wetenschappelijke en culturele instelling die in 1987 werd opgericht om de archieven met betrekking tot de geschiedenis van de migratie in Frankrijk en de rest van Europa vanaf de 19e eeuw te bewaren en te ontsluiten, en de herinnering aan die migratie levendig te houden. Ze opereert op het snijvlak van universitaire, wetenschappelijke en culturele instellingen en smeedt banden tussen die instellingen, zowel in Frankrijk als in de rest van Europa. Ze stimuleert ook het historisch onderzoek naar migratiegeschiedenis en wil het brede publiek bewustmaken van de positieve bijdrage van bevolkingsgroepen van vreemde origine aan de Franse of Europese geschiedenis. Dat doet Génériques door diverse wetenschappelijke en culturele activiteiten te organiseren, zoals migrantenarchieven te bewaren en te ontsluiten, het culturele erfgoed van migranten te conserveren, tentoonstellingen en evenementen te organiseren, archiefcentra op te richten, het tijdschrift *Migrance* en andere bladen te publiceren ...

Migratiearchieven bewaren en ontsluiten

Samen met de leiding van Archives de France werkt Génériques sinds 1992 aan de samenstelling van de *Inventaire national des sources d'archives publiques et privées sur l'histoire des étrangers en France de 1800 à nos jours*, een pioniersproject in Europa. De resultaten ervan werden tussen 1999 en 2005 gepubliceerd in vier delen. Die bevatten lijsten van archieven die worden bewaard in landelijke, regionale of lokale erfgoedinstellingen in de publieke sector (bibliotheken, musea ...). Ook beeld- en audiovisueel materiaal uit privéarchieven is geïnventariseerd. De inventaris schetst in grote lijnen een geschiedenis van de migratie en de omzwervingen van migranten, en biedt een inkijk in de geschiedenis van Frankrijk, de rest van Europa en andere continenten.

Génériques heeft al in een zeer vroeg stadium ervoor geijverd om ook privéarchieven te bewaren (archieven afkomstig van personen, verenigingen, erediensinstellingen of bedrijven). Die bevatten bronnenmateriaal uit de 20e eeuw en zijn afkomstig van migrantenverenigingen, van verenigingen die zich specifiek bezighielden met de noden van migrantenbevolkingen (zoals onthaalcomités, solidariteitscomités en organisaties die actief waren op het gebied van huisvesting, gezondheid en opleiding), of van culturele diensten, vakbonden, bedrijven, militanten, onderzoekers ... Génériques maakte eigenaars van privéarchieven bewust van het belang van de bewaring ervan door hen advies, expertise, vorming en methodologische begeleiding aan te

bieden. Tot op de dag van vandaag heeft Génériques bijna honderd archieffondsen geïdentificeerd, geïnventariseerd en toegankelijk gemaakt voor het brede publiek.

In het verlengde daarvan sloot Génériques in 2007 een overeenkomst met de Archives de France om de privéarchieven met betrekking tot migratie te bewaren in publieke erfgoedinstellingen. Er werd een commissie opgericht die elk jaar oordeelt over de privéarchieven die bij die instellingen worden gedeponereerd, en dat in nauwe samenwerking met Génériques.

Génériques tracht al vanaf het midden van de jaren 1990 om het geïnventariseerde en deels gedigitaliseerde migrantenerfgoed toegankelijk te maken voor iedereen, vooral via internet. In 2009 werd *Odysséo* (<http://odysseo.org>) gelanceerd, de eerste Europese digitale catalogus gewijd aan migratiegeschiedenis. Die wordt dagelijks bijgewerkt en biedt de mogelijkheid om de bronnen over de geschiedenis van de migratie in Frankrijk te raadplegen. Het gaat om archieven, manuscripten, affiches, tijdschriften, foto's, geluidsdocumenten en audiovisueel materiaal. Bovendien reikt de website 'gebruiksklare' onderzoeksmethoden en -instrumenten aan, zoals educatieve software, thematische dossiers ... Er wordt ook gewerkt aan een historisch woordenboek.

Odysséo moet het mogelijk maken om kennis te delen. Iedereen kan eraan participeren en er een plek van maken waar op een dynamische wijze wordt samengewerkt en waar lokale, nationale en Europese initiatieven welkom zijn. *Odysséo* is gelinkt aan andere catalogi. Binnenkort zullen dankzij HOPE, het Europese project waaraan Génériques deelneemt, de gegevens ook opgevraagd kunnen worden via *Europeana*, de digitale Europese bibliotheek.

1 Pierre-Jacques DRAINNE e.a. (red.), *Les Etrangers en France. Guide des sources d'archives publiques et privées, XIXe-XXe siècles*, Parijs: Génériques/Direction des Archives de France, 1999-2005, 4 delen.

Bij de cover

Je me souviens de mon père pleurant trois fois : la première à la mort de sa mère, la seconde à la mort de ma sœur dans le ventre de ma mère et la troisième lorsqu'il a senti qu'il allait mourir.

Je me souviens que mon père était un grand amateur et connaisseur de football.

Je me souviens de Pelé, Platini, Maradona.

Je me souviens qu'Enzo Scifo a débuté à La Louvière.

Je me souviens que mon père s'entraînait avec moi le dimanche.

Je me souviens que, petit, mon père jouait au foot pieds nus.

Je me souviens d'avoir été en admiration lorsque j'ai vu pour la première fois nager mon père et qu'il ne me l'avait jamais dit qu'il pouvait nager.

Je me souviens que mon père se couvrait tout entier dans le sable car c'était bon pour le rhumatisme.

Je me souviens que mon père était un prince au Maroc et un ouvrier en Belgique.

Je me souviens que mon père avait un ventre gros et dur comme un ballon.

Je me souviens que mon père avait son ventre gonflé d'eau.

Je me souviens que mon père prenait des bains bouillants.

Je me souviens que mon père a perdu 15 kilos en un mois.

Je me souviens que mon père buvait du Coca-Cola en une fois.

Je me souviens que mon père pinçait très fort ma mère et que ça l'amusait beaucoup.

Je me souviens que mon père adorait Oum Kalthoum.

Je me souviens que ma mère ressemblait très fort à Oum Kalthoum dans sa jeunesse.

Je me souviens que mon père devenait nostalgique quand il écoutait de la musique arabe à la maison.

Een fragment uit *Invasif II* van kunstenaar Ben Benaouisse. Zijn Marokkaanse ouders migreerden in 1971 naar België. Zijn vader kwam hier in de mijnen werken en ging daarna aan de slag bij Boel in La Louvière. Foto boven: de 10-jarige Ben Benaouisse als 'Gille de Binche' op de kermis van Familleureux in 1981. Foto's onder: als performer in het Stenersen Museum van Oslo in 2006. (privécollectie Ben Benaouisse)

